

EL RELLOTGE D'EN BESSES

La restauració d'una màquina d'accidentada fama

Va ser en ocasió de l'edició de la Revista Vic de l'any 1963 quan Frederic Sena, un fidel col·laborador d'aquesta publicació, presentava negre sobre blanc una interessant història "*Vich y sus viejos relojes*". L'entrega no era casual, l'ajuntament acabava de "jubilar" la vella màquina d'en Josep Besses, la que en un primer moment s'havia guanyat la fama de cançonera i intemperant: la màquina del tres quarts de quinze. Havien estat seixanta dos anys de servei.

Però aquesta petita història comença a cavall del canvi de segle, (1900-1901) quan en atenció a les disposicions governamentals sobre el nou horari oficial decretat del ministre Silvela, l'ajuntament va aprofitar l'avinentesa per a desprendre's de la primera màquina municipal, una peça d'artesanía de forja, obra del rellotger Tusquelles, encastada dalt la torre des de 1827. L'acta municipal del dia 7 de desembre de 1900 en tenia ganes: "*Es de imprescindible necesidad la compra de un nuevo reloj*".

S'havien discutit diverses opcions. La decisió final es decantà pel prestigi de qui n'havia fet la darrera oferta. Com diu J.M. Solà Sala "A finals d'any, s'havia trobat l'home ideal per a crear el rellotge municipal a l'hora d'en Silvela. Un tal Josep Besses, que havia nodrit de rellotges i esferes un bé de Déu de campanars, torres i edificis comunals" Josep Besses, estava ben posicionat als àmbits socials i científics de Barcelona: Membre de la Societat Astronòmica de Barcelona, i col·laborador d'Eduard Fontserè, el director de l'observatori Fabra.

Però al Mercadal de Vic no tothom les tenia totes, els diaris locals començaven a malfiar-se de la "modernitat del que els venia al damunt. "La Plana de Vich" el més moderat, ho anunciava amb la fredor de la distància "*Han empezado las obras para la colocación en la torre de las Casas Consistoriales del nuevo reloj que señalará y tocará las veinte y cuatro horas*"¹ El Norte Catalán diari tradicionalista i monàrquic, que en els seus darrers anys dirigia Mariano de Rocafiguera, impressor i "lletraferit" com pocs, sortia l'endemà de l'estrena amb la primera filípica remugant pel nou invent "*Ayer tarde hizo su debut el nuevo reloj de la torre de las Casas Consistoriales. Cuando los demás relojes públicos dieron la seis, el de las Casas Consistoriales dieron las diez y ocho*" I encara hi afegirà sorneguer "*...nosotros hubieramos querido que tocara....las de Villadiego*"² és a dir ...ja podia tocar el dos.

¹ La Plana de Vic; dijous 29 de maig de 1901

² El Norte Catalán; dissabte 1 de juny de 1901

Però no és quedaria pas aquí la nota del “Catalán”. La informació s’entortolligava amb un reguitzell d’inconvenients. Comptar-les, llegir-les...les horestot era un problema : “*nos tememos que vamos a perder media noche contando horas y más horas, si no perdemos antes la paciencia*”; I com que els dígets col·locats en cercle (d’ú a vint-i-quatre) quedaven atapeïts, tampoc es tallaria en afirmar que “*después de haber perdido el tiempo y la paciencia, es posible que perdamos el sentido de la vista* “ Fins i tot s’empesca una sol·lució irònica a fi efecte de resoldre un problema de diòptries “*Si se quiere mirar la hora (dels minuts ja ni en parlem) tendrá que subir a la torre lo cual no seria mala diversión*”

Ben aviat i a les envistes de Sant Miquel, Marià de Rocafiguera, va tornar a la càrrega contra la indefensa maquinària d’en Besses. Ell era, es pot deduir fàcilment, un dels soferts afectats i per partida doble: com a veí de la Plaça i com a propietari del periòdic que es feia a la impremta de Sant Josep, a l’actual racó el Merma de la plaça del Mercadal. Ara es repetia des de les planes del seu popular i satíric Programa de Festa Major. De ben segur que els seus conveïns li aportaven a pleret més gasolina. Llegir alguns dels versos on s’hi destil·la una crítica desenfadada, fa pensar que les trifulgues i enraonies sobre el rellotge havien assolit -i mai tan ben dit - l’alçada d’un campanar.

Josep Aloy, l’alcalde de “tres quarts de quinze”, sospesà la gravetat de la molèstia i abans de passar l’any, el secretari Rierola escrivia novament al rellotger de Barcelona amb la súplica que tornés l’invent a la situació ideal d’un rellotge normal. Que toqués d’una a dotze; ras i curt.

Quan ja el rellotge cantava les darreres “homologades”, mitjans de juny de 1902, el prohom vigatà, li dedicà novament uns glopets més de literatura càustica; i ho feia “tocant” poder: “*Als que varen du’ aqueix moble // l’Arcalde y’ls concejals // per castich jo’ls tencaria // ab pany, clau y furrellach // á dintre d’aqueix armari // y’ls daría per menjar // un platet d’aygua ab forquilla // y un rosegonet de pa* “ No era precisament l’agraïment per un any sencer de campanades extres que acomiadava amb un darrer acudit : “*parlant del rellotge, deyan que el volien cambiar. Si ho fan , prometo ballar-ne l’arbre forc al cim d’un pal*”. Promesa funambulesca que ignorem si la va arribar a complir.

El dia 28 de juliol, Josep Besses ja podia reclamar per carta el pagament de la modificació del rellotge. Necessitava diners per a l’hospitalització d’un fill ho feia amb un SOS que no deixa cap esclatxa a l’humor. A la quieta – com molt bé expressava en un article³ dedicat al rellotge el cronista de Vic, Josep M. Solà Sala - “els vint-i-quatre queixals de la maquinària havien estat reparats de manera que a cada batallada se’n saltaven dos.....i a la quieta l’esfera fou canviada,

³ Tres quarts de quinze; Ausona; 3-08-1980

mentre les agulles cada dia a tres quarts i mig de dues tornaven a dibuixar un somriure”. El rellotge no en tocava més que dotze, i així passaren les hores fins l’any de la seva substitució.

Des de llavors (juliol de 1963) el rellotge d’en Besses va romandre a l’ombra, desmuntat, envaït per la pols i l’oxidació, en un racó de les golfes municipals. Era una desferra, que podia haver acabat en la pèrdua o en l’oblit. Sortosament fa tres anys hi hagué correspondència i sensibilitat per part dels successors d’aquells a qui el “gazetiller” de 1901, hauria enviat gairebé a l’infern de Dant. La màquina de tres quarts de quinze, en tant que “rara avis” i peça de museu és apunt per a atraure mirades i reivindicar-se com a testimoni d’una llarga i interessant història del rellotge de la ciutat.

El rellotger de Moià, Joan Pedrals, que va rebre de l’ajuntament de Vic l’encàrrec de la rehabilitació del rellotge, va revifar en pocs mesos, una peça moribunda amb tota la sapiència i artesia del bon restaurador. Es amb paraules seves⁴, i així acabem aquestes notes, que ens podem adonar de l’abast d’aquest intervenció: “ al restaurar la màquina per a la seva museïtzació, he recuperat el seu disseny original de 24 hores completes, d’un cicle sencer, tal com fou construït per Besses i inaugurat pels vigatans, en ocasió de l’avinentsa del nou segle, a l’any 1901. Segur que us agradaria conèixer-lo. Esperem que sigui ben aviat, si els de l’Ajuntament de Vic li troben un bon escó, o un bon aparador”.

Miquel S. Cañellas

(Revista Vic – juliol 2012)

⁴ El rellotge de tres quarts de quinze – osona.com ; 13-03-2011